บทที่ 3
วิธีดำเนินการวิจัย

1. ระเบียบวิธีการศึกษา

การวิจัยในครั้งนี้ คณะวิจัยมุ่งที่จะทำความเข้าใจเกี่ยวกับสาเหตุและผลลัพธ์ของการปรับเปลี่ยนระบบการผลิตข้าวของชุมชนจากการผลิตแบบเคมีไปสู่การผลิตแบบเกษตรอินทรีย์ โดยคณะวิจัยได้ตั้งประเด็นที่จะใช้ในการวิจัยเพื่อให้ทราบข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในการปรับเปลี่ยนระบบการผลิต ตั้งแต่ระบบการผลิตเกษตรเคมีและปรับเปลี่ยนมาสู่เกษตรอินทรีย์ในปัจจุบัน โดยคณะวิจัยได้วางเงื่อนไขที่สำคัญไว้กว้าง ๆ คือ เงื่อนไขทางเศรษฐกิจ สังคม และด้านสิ่งแวดล้อม ที่มีส่วนในการปรับเปลี่ยนระบบการผลิตในชุมชนและผลที่ได้รับภายในชุมชนที่เกิดจากการผลิตในระบบเกษตรอินทรีย์ในปัจจุบัน ซึ่งจากวัตถุประสงค์และรูปแบบของการศึกษา คณะวิจัยใช้เทคนิคการศึกษาเชิงวิจัยคุณภาพในการรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ คณะวิจัยเข้าไปศึกษาชุมชนด้วยตนเอง โดยทำตนเองให้เหมือนคนในชุมชน โดยเข้าไปในชุมชนเป็นระยะอย่างต่อเนื่อง และบางช่วงของการผลิตคณะวิจัยเข้าไปอยู่ในชุมชนเป็นเวลานานเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและสมบูรณ์ถูกต้องมากที่สุด นอกจากนี้การศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพนั้นต้องเข้าไปศึกษาสภาพความเป็นจริงของชุมชน สภาพแวดล้อม บริบทของชุมชน พฤติกรรม รูปแบบการผลิตข้าว ซึ่งต้องใช้ความต่อเนื่องในการสังเกตและติดตามการปรับเปลี่ยนภายในชุมชนให้มีความเป็นจริงถูกต้องมากที่สุด

ในการดำเนินการวิจัย คณะวิจัยได้วางกรอบแนวคิดการวิจัย แสดงดังภาพที่ 3.1

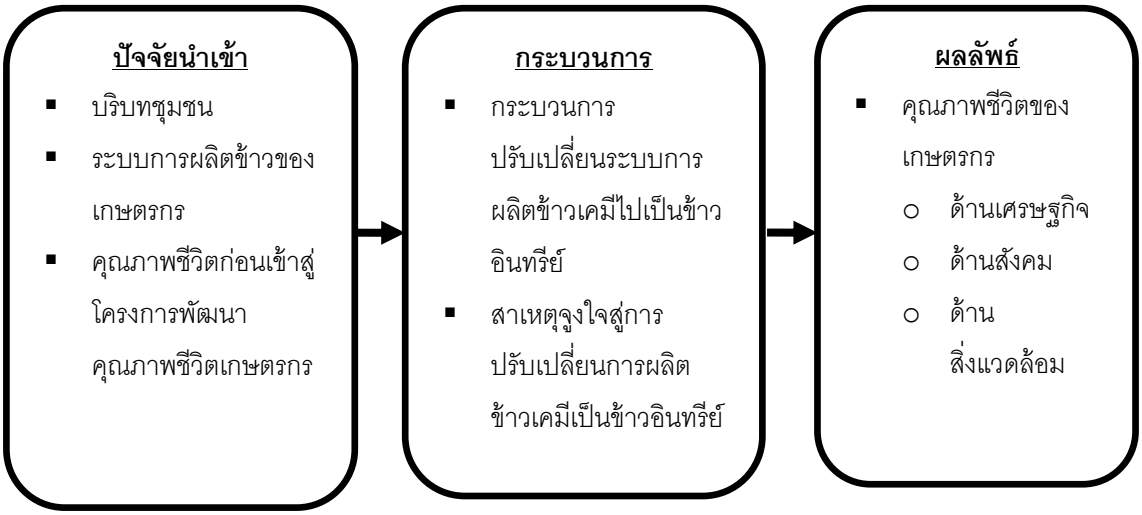

ภาพที่ 3.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

จากกรอบแนวคิดการวิจัย คณะวิจัยได้วางแผนการวิจัย ดังนี้

1.1 ข้อมูลและแหล่งข้อมูล

ข้อมูลปฐมภูมิ ได้แก่ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เกษตรกรตำบลวัดพริก อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ที่ทำการปรับเปลี่ยนการปลูกข้าวในระบบเกษตรเคมีไปเป็นเกษตรอินทรีย์โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก

ข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการค้นคว้าจากห้องสมุดและจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

1.2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย คือ ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน กลุ่มเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตเกษตรกรในเขตจัดรูปที่ดินในจังหวัดพิษณุโลกที่ทำการปรับเปลี่ยนการผลิตข้าวในระบบเกษตรเคมีไปเป็นเกษตรอินทรีย์ และได้รับการรับรองมาตรฐานการผลิตข้าวอินทรีย์จากสำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ จำนวน 35 ครัวเรือน

1.3 เครื่องมือและวิธีการในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1.3.1 ขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือวัด

การวิจัยครั้งนี้ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (Indept interview) เป็นเครื่องมือหลักในการรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยมีขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือ ดังนี้

1.3.1.1 ศึกษาทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อวางกรอบแนวคิดการวิจัยให้สามารถตอบวัตถุประสงค์ของงานวิจัยได้อย่างครอบคลุม

1.3.1.2 กำหนดประเด็นในการสัมภาษณ์และโครงสร้างของแบบสอบถาม

1.3.1.3 จัดทำเครื่องมือฉบับร่างแล้วนำไปให้ผู้ที่เกี่ยวข้อง จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความเที่ยงตรงด้านเนื้อหา (Content validity)

1.3.1.4 แก้ไขเครื่องมือให้สมบูรณ์เพื่อนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

1.3.2 ลักษณะของเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล เป็นประเด็นสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างใช้สำหรับเก็บข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึก (Indept interview) โดยกำหนดประเด็นเพื่อตอบคำถามตามวัตถุประสงค์งานวิจัย

1.3.3 วิธีการดำเนินการเก็บข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลคณะวิจัยได้สร้างความคุ้นเคยภายในชุมชนเป็นระยะเวลาหนึ่งจนเป็นที่รู้จักและคุ้นเคยกันดีระหว่างคณะวิจัยและคนในชุมชน และได้เข้าร่วมกิจกรรมในโอกาสต่างๆ ที่ชุมชนจัดขึ้น ซึ่งก็ได้พูดคุยสอบถามประเด็นต่าง ๆ ที่ได้ตั้งไว้ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยนัดหมายล่วงหน้าตามวัน-เวลาที่ผู้ให้ข้อมูลสะดวก สำหรับการวิจัยครั้งนี้ คณะวิจัยได้แบ่งการทำงานออกเป็น 3 ระยะ คือ

1.3.3.1 ระยะที่ 1

คณะวิจัยได้เข้าไปในชุมชนเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในชุมชน และแจ้งจุดประสงค์ให้ทราบ เพื่อนำพาคณะวิจัยไปพบผู้นำชุมชนเพื่อขอความร่วมมือ ในระยะนี้คณะวิจัยได้ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชน และสภาพทั่วไปของชุมชนจากข้อมูลเอกสารของชุมชน จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้านและเกษตรกรที่ได้รับการรับรองมาตรฐานการผลิตข้าวจากสำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ (มกท.)

1.3.3.2 ระยะที่ 2

จัดกลุ่มสนทนาเกษตรกรกลุ่มย่อย (Focus group) เกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนระบบการผลิตแบบเกษตรเคมีไปเป็นเกษตรอินทรีย์ เพื่อนำมาสร้างประเด็นในการสัมภาษณ์เกษตรกร

1.3.3.3. ระยะที่ 3

คณะวิจัยพร้อมผู้ช่วยวิจัยดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกกับเกษตรกร และบันทึกข้อมูลการสัมภาษณ์

1.3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลสามารถทำได้ ดังนี้

1.3.4.1 จัดกลุ่มข้อมูล ตรวจสอบความถูกต้อง ความครบถ้วนของข้อมูลที่รวบรวมมาเรียบเรียงข้อมูลจัดลำดับตามเนื้อหาที่ต้องการศึกษา

1.3.4.2 วิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึก สรุป และอภิปรายผล

1.3.5 สถานที่ดำเนินการทดลอง / เก็บข้อมูล

ชุมชนบ้านท่าโพธิ์ บ้านท่าโรงตะวันออก ตำบลวัดพริก อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก